

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1938 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 februari 1938 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 146, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll

dels föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen skall upphöra att gälla med utgången av år 1938.

dels ock förklarat sig vilja inhämta riksdagens yttrande över följande vid propositionen fogade förslag till

1) F ö r o r d n i n g

om handel med preventivmedel.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Den som vill, annorstädes än å apoteksinrättning, idka handel med preventivmedel eller eljest tillhandahålla allmänheten sådana medel skall söka tillstånd därtill i Stockholm hos överståthållarämbetet, i annan stad hos magistraten eller, där sådan icke finnes, hos kommunalborgmästaren och å landet hos länsstyrelsen.

Med preventivmedel förstås i denna förordning medel som äro avsedda att i samband med könsumgänge användas till att förebygga befruktning eller överförande av könssjukdom.

2 §.

Tillstånd beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, och må avse endast vissa angivna medel. När skäl därtill äro, må meddelat tillstånd återkallas.

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 9 saml. 1 avd. Nr 43.

Närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande meddelas av Konungen.

3 §.

Försäljning må ej äga rum genom kringföring och ej heller utomhus.

4 §.

Tillhandahåller någon i strid mot bestämmelsen i 1 § preventivmedel, eller bryter någon mot vad i 3 § är stadgat,

straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader; och vare preventivmedel, som påträffas hos honom och uppenbarligen äro avsedda att olovligen tillhandahållas, förverkade.

5 §.

Den som under tid då han är ställd under tilltal för förseelse mot denna förordning fortsätter samma förseelse skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till det ansvar som är stadgat för sådan förseelse; dock må sammanlagt frihetsstraff icke överstiga ett år.

6 §.

Böter som ådömas enligt denna förordning samt preventivmedel som äro förverkade tillfalla kronan. Med preventivmedel som förklarats förverkade skall förfaras på sätt medicinalstyrelsen bestämmer.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1939, dock att tillstånd att efter förordningens ikraftträdande tillhandahålla preventivmedel må dessförinnan meddelas.

2) F ö r o r d n i n g

med vissa bestämmelser angående fosterfördrivande medel.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Ej må någon, annorstädes än å apoteksinrättning, idka handel med fosterfördrivande medel eller eljest tillhandahålla allmänheten sådana medel utan att därtill hava erhållit medicinalstyrelsens tillstånd. Sådant tillstånd beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, och må, när skäl därtill äro, återkallas. Närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande meddelas av Konungen.

Vad med fosterfördrivande medel i denna förordning förstås, därom förordnar Konungen.

2 §.

Fosterfördrivande medel må ej utan medicinalstyrelsens tillstånd till riket införas av annan än apoteksföreståndare eller den som innehar tillstånd att tillhandahålla sådana medel.

3 §.

Den som tillhandahåller fosterfördrivande medel må utlämna medlen allenast efter rekvisition av behörig läkare eller veterinär eller till den som själv äger tillhandahålla sådana medel.

Angående sådan rekvisition skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat angående recept å läkemedel, dock att rekvisition å fosterfördrivande medel skall förvaras under minst tio år.

4 §.

Att vissa fosterfördrivande medel ej må till riket införas eller inom riket tillverkas eller tillhandahållas, därom förordnar Konungen.

5 §.

Tillhandahåller någon i strid mot bestämmelsen i 1 § fosterfördrivande medel,

eller söker någon olovligen till riket införa sådana medel,

eller bryter någon mot vad i 3 § första stycket är stadgat eller mot förbud att tillverka eller tillhandahålla fosterfördrivande medel, varom förmåles i 4 §,

straffes med fängelse eller dagsböter; och vare fosterfördrivande medel, som påträffas hos honom och uppenbarligen är avsett att olovligen tillhandahållas eller till riket införas, förverkat.

Åsidosätter någon vad i 3 § andra stycket är stadgat angående förvaring av rekvisition å fosterfördrivande medel, vare straffet dagsböter.

6 §.

Den som under tid då han är ställd under tilltal för brott mot denna förordning fortsätter samma förbrytelse skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till det ansvar som är stadgat för sådan förbrytelse; dock må sammanlagt frihetsstraff icke överstiga två år.

7 §.

Böter som ådömas enligt denna förordning samt fosterfördrivande medel som är förverkat tillfalla kronan. Med fosterfördrivande medel som förklarats förverkat skall förfaras på sätt medicinalstyrelsen bestämmer.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1939, dock att tillstånd att efter förordningens ikraftträdande tillhandahålla fosterfördrivande medel må dessförinnan meddelas.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 251 av herr *Reuterskiöld*,

nr 255 av herr *Myrdal* och

nr 257 av herr *Emil Andersson m. fl.* samt

inom andra kammaren:

nr 379 av herrar *Olsson* i Staxäng och *Hansson* i Hölö samt

nr 383 av herr *Spångberg*.

I motionen I: 251 hemställes, att riksdagen ville för sin del antaga som lag ej mindre det framlagda förslaget till förordning om handel med preventivmedel än ock det likaledes framlagda förslaget till förordning med vissa bestämmelser angående fosterfördrivande medel med de ändringar i texterna som må anses påkallade.

I motionen I: 255 hemställes, att i samband med preventivlagens avskaffande apoteksinnehavare förpliktas tillhandahålla preventivmedel.

I motionerna I: 257 och II: 379, vilka äro likalydande, hemställes, att det i propositionen framförda förslaget till upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen måtte avslås samt att vid sådant förhållande de i propositionen framförda förordningarna icke måtte föranleda till något riksdagens yttrande.

I motionen II: 383 hemställes, att riksdagen måtte besluta, att vid antagande av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om handel med preventivmedel de föreslagna paragraferna 3—6 måtte utgå ur förordningen.

I fråga om de skäl som ligga till grund för de genom propositionen framlagda förslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motiveringen till motionärernas förslag hänvisas till motionerna.

Gällande rätt.

I 18 kap. 13 § strafflagen stadgas:

Sprider någon ut eller håller till salu eller utbjuder skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgänc; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Andra momentet i förevarande paragraf, den s. k. preventivlagen, infördes genom en lag den 10 juni 1910. Rörande lagens tillkomst må hänvisas till den redogörelse som lämnats i propositionen nr 188 till 1934 års riksdag med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter i ifrågavarande ämne i överensstämmelse med 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.

Ehuru preventivlagen huvudsakligen torde åsyfta ett motverkande av vissa förfaranden avsedda att förebygga befruktning, är lagen dock så avfattad att den riktar sig även mot åtgärder till skydd mot smittas överförande vid könsumgänge. Den torde jämväl vara tillämplig på en del särskilda medel för fosterfördrivning. Lagen avser endast »föremål». Utanför dess tillämpning ha sålunda ansetts falla vissa kemiskt verkande medel.

Tidigare förslag till upphävande eller ändring av preventivlagen.

Innan här omnämnas de förslag som tidigare framlagts angående upphävande eller ändring av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen må erinras om 1918 års lagstiftning om åtgärder mot könssjukdomar.

Den 20 juni 1918 utfärdades en lag angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar. Enligt 27 § andra stycket i denna lag äger Konungen förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap — förutom om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om skyldigheten för envar som angripits av sådan sjukdom att skyndsamt söka läkarvård — jämväl om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Sedan åt tillkallade sakkunniga uppdragits att verkställa utredning angående de åtgärder som erfordras för att bland allmänheten sprida sådan kunskap som avses i nyssnämnda stadgande, hava dessa sakkunniga till fullgörande av uppdraget den 9 mars 1921 avgivit betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I betänkandet ha de sakkunniga uttalat att det vore önskvärt att utredning skedde, huruvida på grund av lydelsen av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen hinder kunde anses föreligga mot en dylik upplysningsverksamhet.

Frågan om upphävande eller ändring av preventivlagen har, före år 1934, behandlats vid 1922, 1923, 1927, 1929, 1930 och 1933 års riksdagar. Rörande vad därutinnan förekommit må hänvisas till den redogörelse som lämnats i den tidigare omnämnda propositionen (nr 188) till 1934 års riksdag.

Sedan till medicinalstyrelsen år 1933 remitterats vissa till Kungl. Maj:t inkomna framställningar avseende — förutom andra ämnen — preventivlagen inkom medicinalstyrelsen den 9 februari 1934 till Kungl. Maj:t med yttrande i sistnämnda fråga.

I anslutning till medicinalstyrelsens yttrande föreslog Kungl. Maj:t genom proposition till 1934 års riksdag (nr 188) riksdagen att antaga ett förslag till ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen, innebärande bl. a. att den del

av preventivlagen, som bestraffar försök att förleda till användande av preventivmedel samt meddelande av anvisning om sättet för begagnandet under sådana förhållanden att allmän fara för andras förförelse därav kommer, skulle upphävas.

Första lagutskottet yttrade (i utlåtande nr 47) bland annat:

Utskottet vill för sin del framhålla att, när preventivlagen på senare tid varit föremål för behandling, inom utskottet rått enighet därom att å ena sidan en ansvarskännande och lojal upplysningsverksamhet i hithörande ämnen icke borde hindras eller hämmas under det å andra sidan fritt spelrum icke borde lämnas åt en av vinningslystnad eller andra illojala grunder förestavad propaganda för användandet av preventivmedel. Trots denna enighet i sak ha meningarna om lämpligheten av ändring i den nuvarande lagstiftningen skarpt brutit sig. Det har sålunda å ena sidan ansetts att önskemålet att främja den lojala upplysningsverksamheten krävde bifall till de väckta förslagen. Å andra sidan har däremot starkt betonats att dessa förslag, till vilka även propositionen nära ansluter sig, skulle leda till ett lössläppande av den propaganda, som enligt vad nyss nämnts funnits icke önskvärd.

Det synes utskottet med hänsyn till de gemensamma utgångspunkterna för de olika ställningstagandena till ändringsförslagen ligga nära till hands att söka utröna huruvida icke möjlighet finnes att åstadkomma en lagstiftning som tillgodoser de framförda ändringsyrkandena utan att lämna rum för de farhågor som ansetts förenade därmed.

I sitt förenämnda utlåtande år 1926 hade även lagrådet upptagit en dylik tankegång i det lagrådet funnit sig böra pröva möjligheten av en sådan omformulering av preventivlagen att från dess tillämplighet uttryckligen undantogs den enligt 27 § lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar anordnade, av staten kontrollerade upplysningsverksamheten. Lagrådet anförde visserligen i utlåtandet att ur lagteknisk synpunkt hinder mötte för en omformulering av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen i dylik riktning. Det torde emellertid kunna antagas att de lagtekniska svårigheterna för en lagstiftning — som på samma gång den ger sin sanktion åt den lojala upplysningsverksamheten fortfarande inrymmer erforderliga medel för ingripande mot propaganda i vinningslystet syfte och andra icke önskvärda former av verksamhet för spridning av preventivmedlen — skulle väsentligt minskas om de erforderliga bestämmelserna infördes i en särskild lag.

Utskottet hemställde slutligen att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas men att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de av utskottet angivna grunder samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan riksdagen bifallit utskottets hemställan, avlät *riksdagen* den 20 april 1934 skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 193) av nu angivna innehåll.

Nu föreliggande förslag.

Den 11 maj 1934 bemyndigade *Kungl. Maj:t* chefen för justitiedepartementet att tillkalla tre sakkunniga att inom departementet biträda med utredning rörande revision av 18 kap. 13 § strafflagen. Kungl. Maj:t föreskrev

vidare den 24 september 1934 att de sakkunniga skulle avgiva sitt förslag efter samråd med en samma dag tillsatt kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till lagstiftning om rätt i vissa fall till avbrytande av havandeskap.

De av departementschefen tillkallade sakkunniga, generaldirektören N. Hellström, överläkaren docenten K. Marcus och ledamoten av riksdagens andra kammare advokaten juris doktor K. Hillgård med e. o. hovrättsassessor G. Walin såsom sekreterare, avlämnade den 13 december 1934 utredning angående revision av 18 kap. 13 § strafflagen (statens offentl. utredn. 1934: 50).

Över de sakkunnigas förslag avgåvos jämlikt remiss den 14 december 1934 yttranden av medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, kommerskollegium, överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Vissa av dessa myndigheter fogade vid sina yttranden utlåtanden av magistrater, poliskammare, landsfogdar, förste provinsialläkare m. fl. Därjämte inkom svenska sjukvårdsaffärernas riksförbund med en skrivelse i frågan.

Sedan Kungl. Maj:t därefter den 29 november 1935 anbefallt *befolkningskommissionen* att avgiva yttrande över de sakkunnigas förslag, avgav befolkningsskommissionen den 4 december 1936 yttrande angående revision av 18 kap. 13 § strafflagen m. m. (statens offentl. utredn. 1936: 51). I nämnda yttrande framlades ett delvis nytt förslag till frågans lösning.

Över befolkningsskommissionens förslag infordrades den 17 december 1936 utlåtanden från medicinalstyrelsen, kommerskollegium, överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Tillfälle att avgiva yttrande över förslaget bereddes svenska läkaresällskapet, centralstyrelsen för Sveriges läkarförbund, apotekarsocieteten, centralstyrelserna för Sveriges apotekareförbund och Sveriges farmaceutförbund, Sveriges kristliga farmaceutförening och svenska sjukvårdsaffärernas riksförbund.

De sakkunnigas förslag.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen upphävas och ersättas av dels en lag om preventivmedel dels en lag om fosterfördrivande medel. Några särskilda föreskrifter beträffande föremål avsedda för otuktigt bruk skulle icke givas.

Enligt den föreslagna lagen om *preventivmedel* skulle därmed förstås medel som äro avsedda att i samband med könsumgänge användas till att förebygga befruktning eller överförande av könssjukdom. Under den föreslagna lagens tillämpningsområde skulle således falla icke blott mekaniskt verkande medel utan även kemiskt verkande medel. Beträffande handeln med ifrågavarande medel föreslogs att apoteksinrättningarna skulle vara skyldiga att tillhandahålla vissa preventivmedel enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare föreskrifter. De sakkunniga förutsatte att dessa föreskrifter skulle avse bland annat skyldighet för apoteksinrättningarna att tillhandahålla medlen till av medicinalstyrelsen bestämda priser. Då det

kunde tänkas, att omsättningen å vissa apotek bleve mycket ringa eller eljest behovet av affärer som förde preventivmedel å en plats vore väi tillgodosett, borde medicinalstyrelsen äga befogenhet att befria föreståndare för viss apoteksinrättning från skyldighet att tillhandahålla sådana medel. Å styrelsen skulle även ankomma att i vissa fall medgiva undantag från skyldighet att sälja preventivmedel nattetid. Preventivmedel skulle emellertid få försälas även av annan än apoteksinnehavare.

Den som ville annorstädes än å apoteksinrättning (i gross- eller detaljhandel) försälja preventivmedel eller eljest tillhandahålla sådana medel åt allmänheten, skulle söka tillstånd därtill i Stockholm hos överståthållarämbetet, i annan stad hos magistraten eller, där sådan icke finnes, hos kommunalborgmästaren och å landet hos länsstyrelsen. Tillstånd skulle beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, med angivande av de medel som omfattades därav. Den som erhöile tillstånd att försälja preventivmedel till allmänheten skulle därjämte åläggas att saluföra ett eller flera sådana av medicinalstyrelsen godkända medel till pris som styrelsen bestämde. När skäl därtill vore, finge tillståndet återkallas. Närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande skulle meddelas av Kungl. Maj:t. Dessa föreskrifter torde enligt de sakkunnigas mening kunna i korthet sammanfatta motiveringen till de sakkunnigas förslag genom en anmaning till myndigheterna dels att vid beviljande av tillstånd särskilt iakttaga,

1) att sökanden med hänsyn till den reklam han uppgiver sig ämna bedriva och i övrigt kända förhållanden finnes vara lämpad att erhålla sådant tillstånd eller, där fråga är om juridisk person, att rörelsen omhänderhaves av en lämplig föreståndare,

2) att uppgiven lokal för medlens tillhandahållande är ur hygienisk synpunkt tillfredsställande och i övrigt finnes ägnad för ändamålet,

3) att tillstånd icke meddelas att försälja medel som måste anses olämpliga för sitt ändamål eller kunna befaras vara skadliga, därvid i tveksamma fall bör inhämtas yttrande av medicinalstyrelsen,

4) att i fråga om kemiskt verkande medel deklaration av medlens sammansättning alltid infordras och tillstånd icke meddelas då medlet på grund av sin sammansättning enligt vad särskilt är stadgat i allmänhet ej må försälas annorstädes än å apoteksinrättning, ävensom att vid tillstånds beviljande föreskrift meddelas därom att sådana medel vid tillhandahållandet alltid skola åtföljas av sådan deklaration som nyss nämnts,

5) att den som erhåller tillstånd i regel ålägges saluföra ett av medicinalstyrelsen godkänt preventivmedel för män och, där det finnes vara av praktisk betydelse, av styrelsen godkända sådana medel för kvinnor, allt till pris som styrelsen bestämmer och med möjlighet till utbyte efter viss tid jämväl under löpande tillståndsperiod, samt

6) att även beträffande övriga medel i fall av behov meddelas föreskrift till förhindrande av att de utbjudas till uppenbart oskäligt pris,

dels ock att i fråga om tillstånds återkallande särskilt uppmärksamma,

1) huruvida tillståndets innehavare gjort sig skyldig till någon förseelse

som har samband med rörelsen och kan anses göra honom olämplig att vidare bedriva densamma,

2) huruvida tillståndets innehavare bedriver olämplig reklam, samt

3) huruvida eljest någon väsentlig förändring inträtt i jämförelse med förhållandena vid senaste tillståndsprövningen.

I föreskrifterna borde erinras, att tillståndets innehavare i allmänhet skall beredas tillfälle till rättelse, när så kan ske, innan tillståndet återkallas.

I förslaget stadgades vidare förbud mot att offentligen utställa eller förevisa preventivmedel samt mot att kringföra sådana medel till försäljning. — I stället för förbudet i gällande lag att i skrift, som någon utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuda preventivmedel innehöll förslaget förbud att verka för preventivmedels avsättning genom att till allmänheten, annat än på särskild begäran, kringända eller utdela sådana medel eller priskurant eller annan skrift eller bild. — I fråga om upplysningsverksamheten beträffande preventivmedel stadgades att den som ville i offentligt föredrag eller eljest vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst lämna anvisning å preventivmedel eller om sättet för deras användande, skulle göra anmälan om föredraget eller sammankomsten hos polismyndigheten i orten och avvakta polismyndighetens tillstånd. Anmälan och tillstånd skulle emellertid icke erfordras i fråga om 1) vetenskaplig föreläsning å läroanstalt, 2) undervisning, som står under tillsyn av skolöverstyrelsen, 3) föredrag, som med skolöverstyrelsens tillstånd ingår i den av staten understödda föreläsningsverksamheten, eller 4) upplysningsverksamhet, som eljest bedrivs efter föreskrifter vilka Kungl. Maj:t utfärdar. Med det sistnämnda undantaget åsyftades bland annat den förut berörda upplysningsverksamheten jämlikt 27 § lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar. Förslaget innehöll inga reglerande föreskrifter angående skriftlig upplysningsverksamhet. — Slutligen upptog förslaget straffbestämmelser samt föreskrift om beslag av preventivmedel i visst fall.

Vad därefter angår förslaget till lag om *fosterfördrivande medel* skulle denna lag vara tillämplig å medel som äro avsedda att användas till att avbryta havandeskap eller som eljest på grund av sin särskilda beskaffenhet med skäl kunna antagas komma till användning för sådant ändamål. Enligt förslaget skulle sådana medel — förutom å apoteksinrättning — få tillhandahållas endast av den som erhållit tillstånd därtill av medicinalstyrelsen. Tillstånd skulle beviljas tillsvidare. Införande till riket av fosterfördrivande medel skulle ej få ske utan medicinalstyrelsens tillstånd av annan än läkare, apoteksföreståndare eller den som innehade tillstånd att tillhandahålla sådana medel. Utlämnande av fosterfördrivande medel skulle få äga rum allenast på (muntlig eller skriftlig) begäran av läkare eller till den som själv ägde tillhandahålla sådana medel. Förbud skulle gälla mot att offentligen utställa eller förevisa eller till allmänheten utbjuda fosterfördrivande medel. Vidare föreslogs förbud mot att vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst eller eljest i skrift som utspreddes lämna anvisning å foster-

fördrivande medel eller om sättet för deras användande. Förbudet skulle dock icke omfatta vetenskaplig föreläsning å läroanstalt eller skriftlig framställning för vetenskapligt bruk. Slutligen upptog förslaget straffbestämmelser samt föreskrift om beslag av fosterfördrivande medel i visst fall.

De sakkunniga framlade slutligen ett förslag till ändrad lydelse av det lagrum i tryckfrihetsförordningen — § 3 13:o — som innehåller de mot 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen svarande bestämmelserna.

Rörande de skäl som av de sakkunniga åberopats till stöd för ifrågavarande förslag må hänvisas till de sakkunnigas betänkande.

Befolkningskommissionens förslag.

I likhet med de sakkunniga föreslog befolkningskommissionen att 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen skulle upphävas och ersättas med andra bestämmelser rörande preventivmedel och fosterfördrivande medel. Befolkningskommissionen har i sitt betänkande sammanfattningsvis angivit de skäl som enligt kommissionens mening numera talade för ett upphävande av preventivlagen. Därvid gjordes i främsta rummet gällande att lagen verkat hindrande för en vederhäftig och allvarlig upplysningsverksamhet beträffande preventivföremålens betydelse både såsom medel för förebyggande födelsekontroll och såsom medel för skydd mot smittsamma könsjukdomar. Lagen hade därigenom verkat neddragande såväl på den nivå vara den offentliga diskussionen och upplysningsverksamheten i könslivets frågor kommit att föras som på handeln med preventivmedel. I den mån lagen hindrat genomförandet av skydd mot smitta i lösa könsförbindelser måste den antagas hava motverkat strävandena att minska könssjukdomarnas spridning. Lagen måste vidare anses vara i sin mån medansvarig till det utbredda bruket av framkallade aborter såsom medel för födelsekontroll. Vidare framhölls att lagen i stora delar av folkets djupa lager blivit förhatlig. Den hade — med rätt eller orätt — förnummits såsom ett försök till klassmässig avgränsning av kunskapen om rationell förebyggande födelsekontroll. I sin tur hade detta hämmat dessa samhällsklassers naturliga benägenhet för en sunt positiv inställning till familjebildning och barnafödande. Genom denna sin indirekta verkan stode lagen, tvärtemot sitt syfte, faktiskt såsom en av orsakerna — låt vara icke en av de viktigare — till den även i de breda folklagren rådande tendensen till en alltmer extrem barnbegränsning. Slutligen påpekades av kommissionen att lagen endast i undantagsfall tillämpats i praxis och att dess öppna åsidosättande utgjorde ett allvarligt ont ur synpunkten av lagarnas helgd.

Vad angår de av befolkningskommissionen föreslagna bestämmelserna i avseende på *preventivmedlen* gjorde befolkningskommissionen beträffande handeln med sådana medel en uppdelning mellan olika grupper. Den ena gruppen utgjordes av vissa skadliga mekaniska preventivmedel, vilka i regel även verka fosterfördrivande. Rörande de regler som skulle gälla för

denna grupp av medel må hänvisas till den följande redogörelsen för befolkningskommissionens förslag i avseende på fosterfördrivande medel. Den andra gruppen utgjordes av vissa oskadliga preventivmedel. Ifrågavarande preventivmedel skulle göras till apoteksvara i teknisk mening och alltså tillhandahållas å apoteksinrättningarna i samma ordning som övriga apoteksvaror. Något undantag från skyldigheten att å apoteksinrättning tillhandahålla dessa preventivmedel skulle sålunda icke medgivas i annan ordning eller under andra villkor än i fråga om övriga apoteksvaror. I likhet med de sakkunniga föreslog befolkningskommissionen att preventivmedel av nu ifrågavarande slag skulle få tillhandahållas även annorstädes än å apoteksinrättning. Kommissionen utgick emellertid från, att sedan preventivmedel kommit att tillhandahållas å apotek, frågan om preventivmedelshandelns monopolisering till apoteken skulle, så snart ske kunde, upptagas till prövning i samband med fortsatt utredning om läkemedelshandelns organisation. För rättighet att utanför apoteksinrättning idka handel med preventivmedel skulle icke erfordras något tillstånd. Anmälan om rörelsen skulle emellertid göras till medicinalstyrelsen. Befolkningskommissionen upptog ej heller de sakkunnigas förslag att den som försålde preventivmedel skulle åläggas att saluföra ett eller flera sådana av medicinalstyrelsen godkända medel till pris som styrelsen bestämde. Ej heller föreslog befolkningskommissionen något förbud mot att offentligt utställa eller förevisa preventivmedel. Försäljning skulle få äga rum endast i handelslokal inomhus. Kringföring till försäljning skulle alltså vara förbjuden liksom ock försäljning från kiosk. Däremot skulle föreskriften om försäljning i handelslokal inomhus enligt befolkningskommissionens motivering ej utgöra hinder mot att expedition skedde med posten. Det av de sakkunniga föreslagna förbudet mot att till allmänheten, annat än på särskild begäran, kringsända eller utdela preventivmedel eller priskurant eller annan skrift eller bild, upptogs icke av befolkningskommissionen.

Upplysningsverksamheten skulle enligt förslaget icke underkastas några reglerande föreskrifter. Till stöd härför åberopade kommissionen till en början att en reglering som ingrepe på den medborgerliga yttrandefriheten mötte betänkligheter ur principiella synpunkter. I synnerhet vore det olämpligt att sätta sexualupplysningen i särklass, då detta måste bidra till att upprätthålla det alltjämt rådande missförhållandet att könslivet och särskilt födelsekontrollen vore något, vars omtalande krävde särskild lagstiftnings värnande stängsel. Kommissionen framhöll vidare att det visserligen beklagligtvis förekomme framställningar om könslivets förhållanden av sådan natur, att de måste bedömas såsom icke önskliga. Preventivlagens upphävande kunde emellertid icke väntas öka deras vanlighet utan måste tvärtom verka rensande på hela detta område. Behovet av en lagreglering av upplysningsverksamheten i samband med preventivlagens upphävande måste därför starkt ifrågasättas. Vidare anförde kommissionen att de två begränsningar av kontrollen som de sakkunniga föreslagit — nämligen dels till allenast muntlig framställning dels ock till enbart framställning inne-

fattande upplysning om preventivmedel men icke till framställning om sexuella förhållanden överhuvud — icke vore sakligt befogade. Om någon reglering skulle förekomma, förelåge det i lika eller högre grad behov av en sådan i avseende på skriftliga framställningar och framställningar avseende andra sexuella frågor än preventivmedlen. Befolkningskommissionen hänvisade ytterligare till att framställningar som vore sårande för tukt och sedlighet under vissa förhållanden vore straffbara enligt 18 kap. 13 § 1 mom. strafflagen. Till stöd för sitt avstyrkande av de sakkunnigas förslag åberopade kommissionen slutligen svårigheten att på ett tillfredsställande sätt anordna den ifrågavarande kontrollen.

Beträffande de *fosterfördrivande medlen* uppställde kommissionen i motsats till de sakkunniga icke någon allmän bestämning av detta begrepp. I stället föreslog kommissionen att de medel som skulle omfattas av lagstiftningen i likhet med vissa preventivmedel skulle hänföras till apoteksvara i teknisk mening och angivas i en bilaga till apoteksvarustadgan.

Även i avseende på de *fosterfördrivande medlen* skilde befolkningskommissionen mellan olika grupper. Den ena utgjordes av sådana medel som av allmänheten användas men som icke av läkare brukas vid avbrytande av havandeskap och som icke heller hava annan legitim användning. I viss utsträckning brukas dessa medel i preventivt syfte, men anses även vid sådan användning såsom hälsovådliga eller mindre lämpliga. Import och försäljning av sådana medel skulle helt förbjudas. Den andra gruppen utgjordes av medel som visserligen användas av allmänheten för framkallande av abort men som brukas även av läkare vid avbrytande av havandeskap eller som eljest hava legitim användning i sjukvården. Dessa medel skulle få tillhandahållas endast å apoteksinrättning och skulle icke få utlämnas utan läkarrecept till annan än den som själv ägde försälja sådana medel. Receptet skulle förvaras å apoteksinrättningen i minst tio år. Vid överträdelse av de föreslagna föreskrifterna skulle inträda straff jämlikt apoteksvarustadgans straffbestämmelser. För utlämnande av *fosterfördrivande medel* utan läkarrecept ävensom för underlåtenhet att förvara sådant recept föreslogos dock ej några straffbestämmelser. De av de sakkunniga föreslagna förbudet mot att offentligen utställa eller förevisa eller till allmänheten utbjuda *fosterfördrivande medel* eller att vid offentlig eller därmed jämförlig sammankomst eller eljest i skrift som någon utsprider lämna anvisning å sådana medel eller om sättet för deras användande upptogos ej av kommissionen. Kommissionens förslag innehöll slutligen föreskrifter om tvångsinlösen av de i den privata handeln förefintliga lagren av *fosterfördrivande medel* samt av skadliga preventivmedel.

Vad angår det lagtekniska genomförandet av befolkningskommissionens förslag må nämnas att kommissionen i motsats till de sakkunniga icke upptagit de av kommissionen föreslagna rättsreglerna i särskilda författningar om preventivmedel och om *fosterfördrivande medel*. Kommissionen föreslog i stället att rättsreglerna skulle genomföras medelst ändringar i apoteksvarustadgan (förslag till förordning angående ändring i vissa delar av apo-

teksvarustadgan den 14 november 1913 nr 308). Därjämte framlade kommissionen dels ett förslag till kungörelse angående läkarrecept vid apotekshandeln med vissa medel, som användas för avbrytande av havandeskap, dels ock ett förslag till förordning angående deklaration och inlösen av handelslager av vissa preventivmedel och medel, som användas för avbrytande av havandeskap.

Befolkningskommissionen föreslog slutligen att § 3 13:o tryckfrihetsförordningen skulle undergå den ändring som föranleddes av upphävandet av 2 mom. i 18 kap. 13 § strafflagen.

Rörande de skäl som av befolkningskommissionen åberopats till stöd för det av kommissionen framlagda förslaget må, utöver vad i det föregående anmärkts, hänvisas till kommissionens yttrande.

Propositionens förslag.

I enlighet med vad de sakkunniga och befolkningskommissionen förordat framläggas i propositionen till en början förslag till lag om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen. Förslaget har av lagrådet lämnats utan erinran.

Vidare förelägges riksdagen för dess yttrande förslag till förordning om handel med preventivmedel och förordning med vissa bestämmelser angående fosterfördrivande medel. Den huvudsakliga innebörden av nämnda båda förordningar framgår av ett av *föredragande departementschefen* till statsrådsprotokollet hållet anförande, i hithörande delar så lydande:

»Vad först angår preventivmedlen torde i främsta rummet böra uppmärksammas dels frågan om en reglering av handeln med sådana medel dels ock frågan i vad mån upplysningsverksamhet rörande förevarande ämne borde vara underkastad särskilda bestämmelser. Härvid synes lämpligt att till en början upptaga till behandling frågan om reglering av handeln med preventivmedel. Det sätt på vilket detta spörsmål löses torde nämligen vara av betydelse för lagstiftningen i dess helhet. De nya bestämmelserna i ämnet torde på sätt de sakkunniga och befolkningskommissionen föreslagit böra omfatta såväl mekaniskt som kemiskt verkande preventivmedel.

De sakkunniga och befolkningskommissionen ha ansett att apoteksinnehavarna borde åläggas att tillhandahålla preventivmedel. I vissa yttranden har föreslagits, att handeln med preventivmedel borde uteslutande förbehållas apoteksinrättningarna. Mot skyldighet för apoteksinnehavarna att tillhandahålla preventivmedel ha samtliga apotekarsammanslutningar ställt sig avvisande. Det torde icke heller vara lämpligt att meddela någon föreskrift om en dylik skyldighet. Att förbehålla apoteksinrättningarna all handel med preventivmedel lär vid sådant förhållande icke komma i fråga.

Beträffande den enskilda handeln med preventivmedel ha de sakkunniga förordat att denna handel skulle underkastas tillståndsprövning av offentlig myndighet. Befolkningskommissionen har däremot uttalat sig för att något

tillstånd icke skulle erfordras för rätt att idka handel med preventivmedel. Däremot skulle enligt kommissionens förslag anmälan ske till medicinalstyrelsen. Jag vill i denna fråga framhålla, att en sanering av berörda handel ur olika synpunkter måste anses synnerligen önskvärd. För detta ändamål synes erforderligt att såvitt möjligt söka förhindra olämpliga personer att driva sådan handel samt att skapa möjlighet till kontroll över det sätt, varpå handeln bedrives. Dessa önskemål torde emellertid icke kunna tillgodoses så länge rätten att idka handel med preventivmedel står öppen för envar. Rätten till sådan handel torde fördenskill — bortsett från apoteksinrättningarna — böra på sätt de sakkunniga föreslagit begränsas genom införande av krav på tillstånd av offentlig myndighet. Genom ett sådant licenssystem vinnes bland annat även möjlighet att förhindra olämplig reklam och upplysningsverksamhet från försäljarnas sida.

De sakkunniga ha i överensstämmelse med gällande lag i sitt förslag upptagit förbud mot kringföring av preventivmedel till försäljning. Befolkningsskommissionen har i avsikt att hindra den försäljning, som uppgivits förekomma vid dansbanor, arbetsplatser och till och med utanför skollokalerna, föreslagit att försäljning av preventivmedel skulle få äga rum allenast i handelslokal inomhus, vilket dock ej skulle utgöra hinder mot försäljning genom posten. Även försäljning från kiosk skulle sålunda enligt kommissionens förslag vara förbjuden. Vad kommissionen sålunda föreslagit synes befogat.

I de sakkunnigas förslag har jämväl bibehållits förbudet i preventivlagen mot offentligt utställande eller förevisande av preventivmedel. Befolkningsskommissionen har uttalat sig mot bibehållande av en sådan bestämmelse och denna mening har lämnats utan erinran i det övervägande antalet yttranden över kommissionens förslag. Det må framhållas att, därest tillstånd kommer att krävas för handel med preventivmedel, kan såsom villkor vid beviljande av tillstånd uppställas erforderliga föreskrifter mot utbudande av sådana medel i påträngande eller eljest olämplig form, varjämte indragning av meddelat tillstånd bör kunna ske. Det lär vid sådant förhållande vara överflödigt att i en blivande författning intaga något särskilt stadgande uti nu ifrågakarande avseende. Ett olämpligt utställande eller förevisande av preventivmedel torde för övrigt kunna bestraffas enligt 1 mom. i 18 kap. 13 § strafflagen.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle gälla förbud att verka för avsättning av preventivmedel genom att till allmänheten utan rekvisition kringsända eller utdela sådana medel eller priskurant eller annan skrift eller bild. Något motsvarande förbud har icke upptagits i befolkningsskommissionens förslag. Med hänsyn bland annat till den kontroll, som tillståndssystemet innebär, kan jag ansluta mig till kommissionens ståndpunkt i denna del.

Vad härefter angår frågan om upplysningsverksamheten ha de sakkunniga såsom förut nämnts föreslagit viss kontroll genom polismyndigheterna. Förslaget berörde dock allenast den muntliga upplysningsverksamheten. Befolkningsskommissionen har bestämt avstyrkt de sakkunnigas förslag i före-

varande hänseende. I likhet med kommissionen, vars mening vunnit gillande i flertalet av de yttranden som avgivits över dess förslag, anser jag att starka betänkligheter av principiell art tala emot den av de sakkunniga föreslagna regleringen. Vidare må anföras, att det nu förordade tillståndssystemet torde bereda möjlighet att stävja en olämplig, av ekonomiska intressen uppburen upplysningsverksamhet på det sexuella området. Härjämte må erinras om den möjlighet som finnes att beivra framställning, som sårar tukt och sedlighet, genom bestämmelsen i 1 mom. av 18 kap. 13 § strafflagen. Någon bestämmelse om särskild kontroll över upplysningsverksamheten har sålunda ej ansetts böra upptagas.

Det nuvarande 2 mom. i 18 kap. 13 § strafflagen gäller utom föremål, avsedda 'att förebygga följder av könsumgänge', även 'föremål, som är avsett till otuktigt bruk'. De sakkunnigas och befolkningskommissionens förslag innehålla icke några bestämmelser rörande föremål som sist sagts. Såsom skäl därför ha åberopats bland annat, att offentligt utställande eller förevisande av dylika föremål kunde bestraffas enligt 1 mom. i nyssnämnda paragraf och att något praktiskt behov av särskilda föreskrifter rörande föremål, varom nu är fråga, för övrigt icke torde föreligga. Den sålunda intagna ståndpunkten, som i det övervägande antalet yttranden lämnats utan erinran, synes kunna godtagas.

Beträffande fosterfördrivande medel ha de sakkunniga föreslagit att handeln därmed skulle regleras så att dylika medel finge försälas, förutom å apoteksinrättning, allenast av den, som erhållit tillstånd därtill av medicinalstyrelsen. Befolkningskommissionen har ansett, att ifrågavarande medel borde uppdelas i två grupper och för dessa föreslagit olika bestämmelser. Till den ena gruppen ha hänförts sådana medel som användas för fosterfördrivning men som icke av läkare brukas vid avbrytande av havandeskap och som icke heller hava nyttig användning inom sjukvården. I viss utsträckning brukas dessa medel jämväl i preventivt syfte men anses även såsom preventivmedel vara hälsovådliga. All försäljning eller import av medel som nu sagts skulie helt förbjudas. Till den andra gruppen ha hänförts medel som visserligen användas för fosterfördrivning men som brukas även av läkare vid avbrytande av havandeskap eller som eljest hava legitim användning i sjukvården. Sådana medel skulle enligt kommissionens förslag få tillhandahållas endast å apoteksinrättning.

Den av befolkningskommissionen föreslagna bestämmelsen, att vissa medel överhuvud icke skulle få här i riket försälas eller hit införas finner jag välbetänkt. Det föreslagna förbudet bör emellertid enligt min mening utsträckas att omfatta jämväl tillverkning av sådana medel samt tillhandahållande även på annat sätt än genom försäljning. Beträffande övriga fosterfördrivande medel synes, såsom de sakkunniga föreslagit, försäljning böra medgivas förutom å apoteksinrättning även av den som därtill erhållit medicinalstyrelsens tillstånd. Jag utgår härvid från att — såsom jämväl de sak-

kunniga förutsatt — tillstånd att idka handel med dylika medel kommer att meddelas allenast i snäv omfattning. Såsom av det följande framgår bör det ankomma på Kungl. Maj:t att särskilt förordna om vilka medel som skola omfattas av ifrågavarande lagstiftning samt hänföras till den ena eller andra gruppen.

För att den nu föreslagna regleringen av handeln med fosterfördrivande medel skall medföra verkan synes nödvändigt, att föreskrift meddelas därom att dylika medel, i den mån de över huvud må tillhandahållas, få utlämnas endast efter rekvisition av läkare eller veterinär. Rekvisition bör dock ej erfordras då fråga är om utlämnande till någon som själv äger idka handel med ifrågavarande medel. I anslutning till befolkningskommissionens förslag torde böra föreskrivas, att sådan rekvisition skall i kontrollsyfte bevaras i tio år.

I de sakkunnigas förslag stadgades förbud mot offentligt utställande eller förevisande eller utbudande till allmänheten av fosterfördrivande medel samt mot lämnande av anvisning vid offentlig sammankomst å sådana medel eller om sättet för deras användande. Befolkningskommissionen har däremot icke föreslagit något dylikt förbud. Den av kommissionen intagna ståndpunkten har godtagits i flertalet av de över kommissionens förslag avgivna yttrandena. Det torde ock med skäl kunna anföras, att med hänsyn till tillståndssystemet något behov av förbud mot utställande, förevisande eller utbudande av fosterfördrivande medel icke kan anses föreligga i fråga om dem, som erhållit tillstånd att idka handel med fosterfördrivande medel. I fråga om apoteksinrättningar torde man över huvud icke behöva räkna med att förfaranden av ifrågavarande slag skola förekomma. Beträffande lämnande av anvisning å fosterfördrivande medel eller om sättet för deras användande torde, såsom befolkningskommissionen funnit, någon särskild straffbestämmelse icke vara erforderlig.

Befolkningskommissionen har föreslagit, att i den privata handeln förefintliga lager av fosterfördrivande medel skulle deklareraras och inlösas av staten. Föreskrift härom lär emellertid icke, på sätt kommissionen antagit, vara ägnad att i nämnvärd mån utöver straffbestämmelsen motverka smyghandel med sådana medel efter det nya bestämmelser trätt i kraft. Stadganden i förevarande hänseende ha icke synts mig påkallade.»

Rörande de särskilda bestämmelserna i de föreslagna förordningarna anmärker departementschefen följande:

»I förslaget till förordning om handel med preventivmedel har till en början under 1 § såsom första stycke intagits föreskrift att den som vill, annorstädes än å apoteksinrättning, idka handel med preventivmedel eller eljest tillhandahålla allmänheten sådana medel skall söka tillstånd därtill. Härigenom kommer bland annat även grosshandel med preventivmedel att omfattas av tillståndskravet.

Beträffande frågan vilken myndighet som skall pröva ansökan om sådant tillstånd ha de sakkunniga uttalat, att de funnit valet böra stå mellan

medicinalstyrelsen å ena samt lokala myndigheter å andra sidan. I likhet med de sakkunniga finner jag övervägande skäl tala för att prövningen bör verkställas av lokala myndigheter. De sakkunniga ha för sin del som prövningsmyndighet föreslagit myndighet, som för handelsregistret för orten, d. v. s. i stad överståthållarämbetet, magistrat eller kommunalborgmästare samt på landsbygden länsstyrelsen. I vissa yttranden har föreslagits att prövningen skulle överlämnas till överståthållarämbetet och länsstyrelserna eller till hälsovårdsnämnd eller polismyndighet. De sakkunnigas förslag på denna punkt synes vara att föredraga. Beträffande frågan i vilken omfattning tillstånd bör meddelas torde, såsom de sakkunniga uttalat, tillståndsprövningen icke böra erhålla karaktär av någon monopolisering för en mycket begränsad grupp av försäljare. En alltför sträng tillståndsprövning lär bland annat medföra stora svårigheter att undertrycka smyghandeln.

Såsom andra stycke i 1 § har i enlighet med de sakkunnigas förslag angivits att med preventivmedel förstås medel som äro avsedda att i samband med konsumgånge användas till att förebygga befruktning eller överförande av könssjukdom.

Härefter har, likaledes i anslutning till de sakkunnigas förslag, i 2 § meddelats föreskrift, att tillstånd må beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, och avse endast vissa angivna medel. I förevarande paragraf har även synts böra stadgas, att meddelat tillstånd må återkallas när skäl därtill äro ävensom att Kungl. Maj:t meddelar närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande.

Såsom 3 § har upptagits stadgande, att försäljning ej må äga rum genom kringföring eller utomhus.

För den som i strid mot bestämmelsen i 1 § försäljer eller eljest tillhandahåller preventivmedel har i 4 § stadgats straff av dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma bör gälla, där försäljning sker genom kringföring eller utomhus. För det fall, att någon förbrutit sig mot förevarande förordning och hos honom påträffas preventivmedel, som uppenbarligen äro avsedda att olovligen tillhandahållas, har stadgats, att medlen i fråga skola vara förverkade. Vidare har såsom 5 § upptagits stadgande, att den som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot förordningen, fortsätter samma förseelse skall, när han därtill varder lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till det ansvar som är stadgat för sådan förseelse, dock att sammanlagt frihetsstraff ej må överstiga ett år. Under 6 § har meddelats föreskrift, att böter som ådömts enligt förordningen samt preventivmedel, som äro förverkade, skola tillfalla kronan, ävensom att med preventivmedel som förklarats förverkade skall förfaras på sätt medicinalstyrelsen bestämmer.

Beträffande härefter förslaget till förordning med vissa bestämmelser angående fosterfördrivande medel har under 1 § stadgats förbud att annorstädes än å apoteksinrättning idka handel med fosterfördrivande medel eller eljest tillhandahålla allmänheten

sådana medel utan tillstånd av medicinalstyrelsen. Härjämte har stadgats, att tillstånd må beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, att meddelat tillstånd må, när skäl därtill äro, återkallas, samt att närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande meddelas av Konungen.

Vad angår frågan, vilka medel som skola omfattas av ifrågavarande lagstiftning, ha de sakkunniga föreslagit, att med fosterfördrivande medel skulle förstås medel som vore avsedda att användas till att avbryta havandeskap eller eljest på grund av sin särskilda beskaffenhet med skäl kunde antagas komma till användning för sådant ändamål. I sitt yttrande över de sakkunnigas förslag har medicinalstyrelsen mot den senare delen av den föreslagna definitionen anmärkt, att stor tveksamhet måste uppkomma när det gällde att avgöra hur stora anspråk rätteligen borde ställas å säljaren vid hans bedömande huruvida ett medel med skäl kunde antagas komma till användning för avbrytande av havandeskap. Därest definitionen icke kunde givas en fastare formulering, syntes nödvändigt att därtill foga den bestämningen, att Kungl. Maj:t förklarat medlen i fråga vara att anse såsom fosterfördrivande. Även länsstyrelsen i Uppsala län har uttalat, att begreppsbestämningen sannolikt komme att medföra svårigheter vid tillämpningen.

I avsikt att undgå ifrågavarande olägenheter har befolkningskommissionen i sitt förslag valt en annan väg. Kommissionen har sålunda icke givit någon allmän bestämning av de medel som skola omfattas av lagstiftningen utan har i stället föreslagit att dessa medel, vilka skulle hänföras till apoteksvara i teknisk mening, skulle upptagas i en bilaga till apoteksvarustadgan. I denna bilaga skulle särskilt angivas såväl de medel beträffande vilka skulle stadgas absolut förbud mot införsel och försäljning som de medel beträffande vilka allenast vissa inskränkande föreskrifter skulle gälla.

Av de skäl som medicinalstyrelsen åberopat synes lämpligt att icke söka giva någon allmän bestämning av de medel som skola omfattas av förevarande lagstiftning. I stället torde Kungl. Maj:t böra meddela förordnande här om. Sådant stadgande har intagits såsom andra stycke i 1 §.

I 2 § har införts föreskrift, att fosterfördrivande medel ej må utan medicinalstyrelsens tillstånd till riket införas av annan än apoteksföreståndare eller den som innehar tillstånd att tillhandahålla sådana medel. Enligt de sakkunnigas förslag skulle även läkare vara berättigad att utan särskilt tillstånd införa fosterfördrivande medel. Detta undantag från det föreslagna förbudet har icke ansetts böra upptagas.

Härefter har i anslutning till de sakkunnigas förslag i 3 § stadgats, att den som tillhandahåller fosterfördrivande medel må utlämna medlen allenast efter rekvisition av behörig läkare eller veterinär eller till den som själv äger tillhandahålla sådana medel. Angående rekvisition som nu sagts torde i övrigt böra i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat angående recept å läkemedel, dock att rekvisition å fosterfördrivande medel skall förvaras under minst tio år.

Såsom förut nämnts torde import, tillverkning och tillhandahållande av vissa fosterfördrivande medel böra helt förbjudas. I enlighet härmed har

i 4 § upptagits stadgande därom att förordnande, att vissa fosterfördrivande medel ej må till riket införas eller inom riket tillverkas eller tillhandahållas, meddelas av Konungen.

Under 5 § har stadgats straff för den som i strid mot bestämmelsen i 1 § tillhandahåller fosterfördrivande medel eller söker olovligen till riket införa sådana medel eller bryter mot förbudet att utlämna dylika medel annat än efter rekvisition som förut nämnts eller bryter mot förbud att tillverka eller tillhandahålla fosterfördrivande medel, varom förmåles i 4 §. Straffet torde böra bestämmas till fängelse eller dagsböter. Fosterfördrivande medel som påträffas hos den brottslige och uppenbarligen är avsett att olovligen tillhandahållas eller till riket införas synes böra vara förverkat. För det fall, att någon åsidosätter de föreskrifter som skola gälla i fråga om förvaring av rekvisition som förut nämnts, har stadgats dagsböter. I 6 och 7 §§ ha meddelats bestämmelser motsvarande 5 och 6 §§ förordningena om handel med preventivmedel, dock att längsta sammanlagda frihetsstraff ansetts böra bestämmas till två år.»

Här må omnämnas att Kungl. Maj:t i en samtidigt med den nu förevarande propositionen avlåten proposition, nr 147, vilken hänvisats till behandling av konstitutionsutskottet, framlagt förslag till grundlagsändring, innebärande att de mot bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen svarande stadgandena i tryckfrihetsförordningen skulle utgå ur denna.

I förevarande proposition föreslås att bestämmelserna i strafflagens 18 kap. 13 § 2 mom., den s. k. preventivlagen, skola upphävas, i samband varmed handeln med preventivmedel skall regleras genom särskilda bestämmelser utanför strafflagens område. Vad sålunda föreslagits överensstämmer med de riktlinjer för frågans lösning vilka år 1934 uppdrogos av första lagutskottet i dess av riksdagen godkända utlåtande i ärendet, och utskottet finner den i propositionen föreslagna ordningen erbjuda en i stort sett tillfredsställande avvägning mellan de olika intressen som göra sig gällande å förevarande område. Utskottet vill därför i allt väsentligt lämna sin avslutning till propositionens förslag härutinnan. Vidare framlägges i propositionen förslag om bestämmelser angående fosterfördrivande medel. Icke heller mot sistnämnda förslag har utskottet funnit anledning till någon väsentlig erinran.

Utskottet.

De ifrågasatta nya bestämmelserna angående preventiv- och fosterfördrivande medel skola enligt propositionen upptagas i två olika förordningar, utfärdade av Kungl. Maj:t i administrativ ordning. Förslag till nämnda förordningar finnas intagna i propositionen, och har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja inhämta riksdagens yttrande över desamma. I motionen I: 251 har hemställts, att riksdagen ville för sin del antaga dessa författningsförslag såsom lag. Då den av Kungl. Maj:t intagna ståndpunkten överensstämmer med det förfaringssätt som i allmänhet brukar tillämpas när fråga är om författningar av likartad natur samt tillräckliga skäl icke torde föreligga att

här avvika från nämnda praxis, anser sig utskottet icke kunna biträda motionen. Beträffande innehållet av det yttrande riksdagen har att avgiva över de båda författningsförslagen, vill utskottet anföra följande.

Vidkommande de särskilda bestämmelserna i *förslaget till förordning om handel med preventivmedel* skall enligt 1 § i förslaget den enskilda handeln med preventivmedel underkastas tillståndsprövning av offentlig myndighet, nämligen i Stockholm överståthållarämbetet, i annan stad magistraten eller, där sådan icke finnes, kommunalborgmästaren och å landet länsstyrelsen. Då det synes vara angeläget att såvitt möjligt enhetliga normer komma att följas vid bedömningen av ifrågavarande spörsmål, vill utskottet — som icke finner en centralisering av tillståndsprövningen för hela riket, exempelvis till medicinalstyrelsen, tillräddig — såsom en lämplig medelväg förorda, att handläggningen av dessa ärenden koncentreras till länsstyrelserna resp. överståthållarämbetet.

Enligt propositionens förslag skulle någon skyldighet för apoteksinnehavare att tillhandahålla preventivmedel icke införas, men i motionen I: 255 hemställas att apoteksinnehavare måtte — i enlighet med de sakkunnigas och befolkningskommissionens av det övervägande antalet hörda myndigheter tillstyrkta eller utan erinran lämnade förslag — förpliktas tillhandahålla preventivmedel. Utskottet har funnit skäl tala för att preventivmedel skulle obligatoriskt finnas tillgängliga å apoteken. Därigenom skulle handeln med preventivmedel onekligen lättare kunna bringas upp på en eftersträvad högre nivå. Såvitt utskottet kunnat finna torde icke heller några mera väsentliga olägenheter vara förenade med en sådan anordning. Då den ifrågasatta skyldigheten emellertid mött vissa gensagor från apotekarhåll, anser utskottet att man för närvarande bör stanna vid att, på sätt i propositionen föreslagits, låta tillhandahållandet av preventivmedel å apoteken ankomma på apoteksinnehavarnas frivilliga åtagande.

Förslaget till förordning om handel med preventivmedel innehåller i 2 § dels kortfattade bestämmelser om beviljande och återkallande av tillstånd till handel med sådana medel och dels ett uttalande att närmare föreskrifter därutinnan komme att meddelas av Kungl. Maj:t. I utskottets redogörelse har återgivits en av de sakkunniga gjord sammanställning över vad sistnämnda föreskrifter lämpligen borde innehålla. Utskottet, som anser att de sakkunnigas berörda förslag i stort sett kan läggas till grund för bestämmelser i ämnet, utgår ifrån att Kungl. Maj:t vill utfärda tillämpningsföreskrifterna i huvudsaklig överensstämmelse därmed. I detta sammanhang må även erinras om att de sakkunniga i sitt utkast till lag om preventivmedel intagit särskilt förbud bl. a. mot att verka för avsättning av preventivmedel genom att till allmänheten, annat än på särskild begäran, kring-sända eller utdela medlen eller priskurant eller annan skrift eller bild. Det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående preventivmedel har icke upptagit något motsvarande stadgande, då detsamma, bl. a. med hänsyn till den kontroll tillståndssystemet innebär, icke befunnits erforderligt. Utskottet vill i anslutning härtill understryka vikten av att vederböran-

de myndigheter ägna särskild uppmärksamhet åt den reklamverksamhet som kan komma att bedrivas å området. Att i en författning lämna några uttömmande anvisningar i vilka fall sådan verksamhet skall kunna föranleda indragning av vederbörandes tillstånd, är givetvis icke möjligt. Utskottet anser sig böra uttala att vissa reklameringsformer överhuvud icke hava sin plats inom förevarande handelsverksamhet. Att såsom prov översända preventivmedel till den som icke därom framställt uttrycklig begäran bör sålunda icke få ifrågakomma.

I 4—6 §§ av förslaget till förordning om handel med preventivmedel givas vissa bestämmelser bl. a. om straff — dagsböter eller fängelse i högst sex månader — för den, som tillhandahåller preventivmedel utan att vara därtill berättigad eller försäljer dem genom kringföring eller utomhus. Utskottet kan icke biträda den i motionen II: 383 gjorda hemställan, att straffbestämmelserna skulle helt utgå ur förordningen. Inom utskottet har i detta sammanhang ifrågasatts huruvida icke frihetsstraff skulle kunna uteslutas ur straffskalan. Med hänsyn bl. a. till sådana fall då försäljningsverksamhet i strid mot förordningen kan tänkas komma att bedrivas yrkesmässigt och i stor omfattning — måhända av den som på grund av otillständig reklam eller av annan dylik anledning fått sitt tillstånd återkallat — kan utskottet icke heller ansluta sig till denna tanke.

Därest ett av Kungl. Maj:t till innevarande års riksdag framlagt förslag, innefattande nya regler om sammanträffande av brott, upphöjes till lag, synes 5 § i det nu förevarande författningsförslaget kunna utgå.

Med den föreslagna förordningen med vissa bestämmelser angående fosterfördrivande medel avses att dels väsentligen *inskränka* handeln med vissa medel, ägnade till fosterfördrivning, och dels helt *förbjuda* import, tillverkning och tillhandahållande av vissa andra sådana medel. Förordningens sålunda angivna karaktär skulle bättre framträda, därest i en första paragraf utsades, att medel som med skäl kunna antagas komma till användning för avbrytande av havandeskap (*fosterfördrivande medel*) ej må till riket införas eller inom riket tillverkas eller tillhandahållas i annan ordning än i förordningen sägs. Bestämmelser vilka medel som äro att anse såsom fosterfördrivande medel enligt förordningen böra, på sätt stadgats i 1 § andra stycket av det framlagda författningsförslaget, utfärdas av Konungen.

6 § i förslaget till förordning angående fosterfördrivande medel torde, under enahanda förutsättning som angivits beträffande 5 § i förordningen om preventiva medel, kunna utgå.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t förklara, att riksdagen vid sin granskning av de vid propositionen fogade förslagen till förordningar icke funnit anledning till

andra erinringar än i utskottets utlåtande här ovan upptagits;

C) att motionerna I: 251, 255 och 257 samt II: 379 och 383 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A) och B).

Stockholm den 12 maj 1938.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Karl Emil Johanson*, *Wagnsson*, *Ewerlöf*, *Karl A. Karlsson*, *Verner Andersson*, *Karl Johan Olsson* och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist*, *Lindqvist*, *Hedlund* i Östersund och *Lindmark**, fru *Östlund*, herrar *Ryberg* och *Larsson* i Hede samt fru *Gustafson**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

dels av herr *Wagnsson*, vilken ansett att det stycke av utskottets yttrande, som börjar med orden »Enligt propositionens förslag», bort hava följande lydelse:

»Enligt propositionens förslag skulle någon skyldighet för apoteksinnehavare att tillhandahålla preventivmedel icke införas, men i motionen I: 255 hemställas att apoteksinnehavaren måtte — i enlighet med de sakkunnigas och befolkningskommissionens av det övervägande antalet hörda myndigheter tillstyrkta eller utan erinran lämnade förslag — förpliktas tillhandahålla preventivmedel. Utskottet har funnit starka skäl tala för att preventivmedel skulle obligatoriskt finnas tillgängliga å apoteken. Därigenom skulle handeln med preventivmedel onekligen lättare kunna bringas upp på en eftersträvad högre nivå. Såvitt utskottet kunnat finna torde icke heller några mera väsentliga olägenheter vara förenade med en sådan anordning. Den ifrågasatta skyldigheten har emellertid mött vissa gensagor från apotekarhåll. Såväl medicinalstyrelsen som 1934 års sakkunniga, befolkningskommissionen och det övervägande antalet hörda myndigheter, som tillstyrkt förslaget, torde icke svävat i ovetskap om apotekarkårens inställning. Med stöd av den förberedande utredning, denna fråga i olika instanser fått, anser utskottet att apoteksinnehavare bör förpliktas tillhandahålla preventivmedel.»

dels av herr Larsson i Hede, vilken anförde:

»Det torde icke råda någon tvekan därom, att saluhållandet av preventivmedel bör kontrolleras så att reklamartade utbud i vinningssyfte i möjligaste mån förhindras.

Den i förslaget till förordning om handel med preventivmedel stadgade tillståndsgivningen anser jag icke innebära tillräcklig garanti häremot, och jag har därför inom utskottet yrkat, att försäljningen av preventivmedel helt förbehölles apoteksinrättningar, då härigenom full trygghet bäst kunde vinnas mot osund reklam och propagandaverksamhet.»

dels ock av herr Lindqvist, som ansett, att utskottet i sitt yttrande över förslaget till förordning om handel med preventivmedel bort dels lämna 1 § utan erinran och dels förorda att annat straff än bötesstraff icke måtte ifrågakomma för förseelse mot förordningen.
